

Esej

NEKI PRIGOVORI KANTOVIM TRANSCENDENTALNIM ARGUMENTIMA

Roman Šimunović

Filozofski fakultet Osijek Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera
rsimunovic@ffos.hr

Transcendentalni argumenti Immanuela Kanta igraju ključnu ulogu u njegovoj filozofiji, služeći kao odgovor na problem skepticizma koji se pojavio tijekom razdoblja prosvjetiteljstva. Prema Kantu, postoje određeni nužni uvjeti za mogućnost iskustva, znanja i razuma, koji se mogu uspostaviti apriornim rasuđivanjem, neovisno o bilo kojem posebnom iskustvu (Kant, 1958). U ovom eseju ćemo ispitati Kantove transcendentalne argumente, njihove primjene u stvarnom životu, kritike argumenata te usporedbe s drugim filozofima, primjere suvremenih argumenata mislilaca i filozofa suvremenog doba i prikazati kako se primijeniti mogu Kantovi argumenti kroz mnoge discipline i područja.

Jedan od najvažnijih aspekata Kantovih transcendentalnih argumenata je razlika koju on pravi između analitičkih i sintetičkih sudova. Analitički su sudovi oni u kojima je predikat sadržan u subjektu, dok su sintetički sudovi oni u kojima predikat dodaje novu informaciju subjektu (Kant, 1958). Kant tvrdi da se nužni uvjeti za mogućnost iskustva mogu uspostaviti samo kroz sintetičke apriorne sudove, te da su ti uvjeti kategorije razumijevanja i oblici intuicije, prostora i vremena (Kant, 1958). Jedna od primjena Kantovih transcendentalnih argumenata u stvarnom životu može se vidjeti u području epistemologije. Na primjer, Collettov Van Til and Transcendental Argument tvrdi da je Van Tilova pretpostavljena apologetika, koja nastoji uspostaviti nužnost kršćanstva kao jedinog mogućeg temelja znanja, oblik transcendentalnog argumenta. Ovaj pristup apologetici koristi koncept pretpostavke kako

bi dokazao da se nužni uvjeti za znanje i razum nalaze samo u kršćanskom teizmu (Frame, 1995). Međutim, Kantovi transcendentalni argumenti bili su podvrgnuti kritici, posebice u pogledu njihove valjanosti. Strawson 1952. u svom djelu tvrdi da razlika između analitičkih i sintetičkih prosudbi nije jasna i da postoji značajno preklapanje između te dvije vrste prosudbi. Van Fraassen 1968. također kritizira valjanost Kantovih transcendentalnih argumenata, tvrdeći da je samoreferencija ključno pitanje u uspostavljanju nužnih uvjeta za mogućnost iskustva i znanja. Još jedna filozofska figura koja se uspoređuje s Kantom je Cornelius Van Til, koji je razvio oblik pretpostavljene apologetike koja ima neke sličnosti s Kantovim transcendentalnim argumentima. Međutim, Van Til tvrdi da se nužni uvjeti za znanje i razum nalaze samo u kršćanskom teizmu, dok Kant tvrdi da se nužni uvjeti mogu uspostaviti kroz apriorno razmišljanje neovisno o bilo kojem posebnom iskustvu ili sustavu vjerovanja (Van Til, 1963). Usporedbe s drugim filozofskim ličnostima, kao što je Van Til, naglašavaju kontinuiranu relevantnost Kantovih ideja. Transcendentalni argumenti Immanuela Kanta, kako su predstavljeni u njegovoj Kritici čistog uma, kamen su temeljac njegova filozofskog sustava i predmet su mnogih rasprava i kritika od njihovog objavljivanja u kasnom 18. stoljeću. Transcendentalni argumenti pokušavaju pokazati potrebne uvjete za mogućnost određenih iskustava ili tvrdnji o znanju, s krajnjim ciljem uspostavljanja apriornog znanja. U svojoj Kritici čistog uma, Kant predstavlja transcendentalnu dedukciju, koja ima za cilj

pokazati potrebne uvjete za mogućnost naših iskustava. Prema Kantu, naša su iskustva nužno strukturirana apriornim konceptima, kao što su uzročnost i supstancija, koje on naziva kategorijama. Transcendentalna dedukcija tvrdi da su ove kategorije neophodne za mogućnost naših iskustava i, prema tome, moraju biti apriorni pojmovi koji su neovisni o našim iskustvima. Jedan primjer apliciranja Kantovih transcendentalnih argumenata može se vidjeti u polju psihologije. Na primjer, koncept uzročnosti je bitan za naše razumijevanje uzroka i učinaka mentalnih procesa, kao što su percepcija i pamćenje. Bez apriornog koncepta uzročnosti, bilo bi nam nemoguće razumjeti uzročne odnose između naših iskustava i naših mentalnih procesa. Međutim, Kantovi transcendentalni argumenti bili su podvrgnuti mnogim kritikama tijekom godina. Jedna kritika dolazi od Petera Strawsona u njegovoj knjizi *An Introduction to Logical Theory*, gdje on tvrdi da su Kantove kategorije previše ograničenog opsega i da ne obuhvaćaju na odgovarajući način bogatstvo naših iskustava. Strawson također tvrdi da se transcendentalna dedukcija temelji na nevjerojatnom prikazu odnosa između pojmova i iskustava.

Uz Strawsonovu kritiku, nizozemski filozof Bas C. van Fraassen također je kritizirao Kantove transcendentalne argumente u svom radu *Presupposition, Implication, and Self-Reference*. Van Fraassen tvrdi da transcendentalna dedukcija ne uspijeva pokazati nužnu vezu između kategorija i naših iskustava te da se argument oslanja na problematičan koncept samoreferencije. Transcendentalni argumenti Immanuela Kanta bili su predmet mnogih rasprava u polju filozofije od svog nastanka. Transcendentalne argumente prvi je uveo Kant u svojoj *Kritici čistog uma* (1958), gdje je imao za cilj istražiti uvjete koji moraju biti ispunjeni da bi znanje bilo moguće. To nisu empirijski argumenti, već imaju za cilj odrediti potrebne uvjete da bi određena vrsta znanja bila moguća. Osnovna premisa ovih argumenata je da je nemoguće imati znanje o svijetu ako nisu ispunjeni određeni uvjeti.

Jedan od ključnih pojmova Transcendentalnih argumenata je razlika između analitičkih i sintetičkih prosudbi. Prema Kantu, analitički sudovi su oni koji se mogu logički izvesti iz definicije korištenih pojmova, dok su sintetički sudovi oni koji nadilaze definiciju pojmova i dodaju nove informacije tvrdnji. Da bismo imali znanje o svijetu, moramo donositi sintetičke sudove, koji se ne mogu logično

izvesti iz definicije korištenih pojmova.

Kantove transcendentalne argumente često se kritizira zbog nedostatka empirijskih dokaza i zbog toga što su previše apstraktni. Na primjer, Strawson 1952. tvrdi da su transcendentalni argumenti preopćeniti i da ne daju nikakve specifične informacije o svijetu. On također tvrdi da ti argumenti ne mogu objasniti ulogu iskustva u našem znanju o svijetu.

Unatoč ovim kritikama, o transcendentalnim argumentima naširoko se raspravljalo i primjenjivalo se u mnogim različitim područjima filozofije. Na primjer, Van Til 1963. koristi transcendentalne argumente kako bi podržao svoju obranu vjere. On tvrdi da je postojanje Boga nužan uvjet da bi znanje bilo moguće i da bez Boga ne bi bilo načina da se objasni jednoobraznost prirode. Collett također raspravlja o Van Tilovoj uporabi transcendentalnih argumenata u njegovom djelu.

Još jedan filozof koji je kritizirao Kantove transcendentalne argumente je Cornelius Van Til, o čemu govori Don Collett u radu *Van Til and Transcendental Argument*. Van Til tvrdi da Kantovi transcendentalni argumenti ne pokazuju na odgovarajući način potrebne uvjete za mogućnost naših iskustava i da ne uspijevaju objasniti ulogu Boga u oblikovanju naših iskustava. Van Til se umjesto toga zalaže za pretpostavljeni pristup znanju koji uključuje postojanje Boga kao nužan uvjet za mogućnost naših iskustava.

Nadalje, nekoliko suvremenih filozofa proširilo i razvilo tradiciju Kantovih transcendentalnih argumenata. Jedan od najistaknutijih među njima je Robert Brandom, koji je ponudio pragmatičnu i inferencijalističku interpretaciju Kantova transcendentalnog idealizma. U svojoj knjizi Brandom 1994. u svojoj knjizi tvrdi da se Kantova kritička filozofija može rekonstruirati kao teorija implicitne normativnosti i da se njegovi transcendentalni argumenti mogu promatrati kao uspostavljanje normativnosti određenih praksi konceptualne sposobnosti.

Još jedna značajna filozofkinja u tradiciji transcendentalnih argumenata je Susan Brison, koja je razvila feminističku perspektivu Kantove filozofije. U svojoj knjizi iz 2002. filozofkinja Brison nudi feminističku kritiku Kantove koncepcije transcendentalne apercepcije, tvrdeći da ona održava patrijarhalno razumijevanje sopstva i djelovanja. Zatim nastavlja razvijati novi, feministički transcendentalni argument koji nastoji uspostaviti normativne temelje inkluzivnijeg i osnažujućeg koncepta sopstva.

Mislilac koji je dao značajan doprinos razvoju transcendentalnih argumenata je Jay Rosenberg. U svojoj knjizi iz 1988. Rosenberg nudi transcendentalni argument koji nastoji uspostaviti normativnu osnovu američke kulturne i političke dominacije. On tvrdi da je američka kulturna i politička hegemonija ukorijenjena u specifičnom konceptu sebe i svijeta, koji on identificira kao oblik transcendentalnog idealizma.

Kantovi transcendentalni argumenti bili su predmet mnogih rasprava i kritika od svog nastanka u 18. stoljeću.

Jedna od glavnih kritika Kantovih transcendentalnih argumenata je da im nedostaje dovoljno dokaza. Prema Peteru Strawsonu, u svom djelu iz 1952. kaže kako se Kantovi argumenti uvelike oslanjaju na intuiciju i subjektivno iskustvo, bez pružanja empirijskih dokaza koji podupiru njegove tvrdnje. To dovodi do nedostatka uvjerljivih argumenata i otežava drugima prihvaćanje valjanosti njegovih tvrdnji (174-179). Još jedna kritika Kantovih transcendentalnih argumenata je da su pretjerano idealistički. Prema Basu C. van Fraassenu u njegovom djelu *Presupposition, Implication, and Self-Reference* Kantovi argumenti temelje se na apriornim pretpostavkama o prirodi stvarnosti, koje nisu nužno točne ili relevantne za naše stvarno iskustvo. Ovaj idealistički pristup dovodi do nepovezanosti između pojmova o kojima Kant raspravlja i stvarnosti u kojoj živimo (136-152).

Kantovi transcendentalni argumenti također su kritizirani zbog samoreferencije. Prema Don Collettu u njegovom djelu *Van Til and Transcendental Argument* Kantovi argumenti temelje se na kružnom razmišljanju, budući da se oslanjaju na valjanost vlastitih premisa kako bi dokazali svoje zaključke. To otežava procjenu valjanosti argumenata i dovodi u sumnju njihovu pouzdanost (Collett). Uz ove kritike, Kantovi transcendentalni argumenti uspoređivani su s argumentima drugih filozofa. Na primjer, Cornelius Van Til u svom djelu 1963. tvrdi da su Kantovi argumenti neadekvatni u usporedbi s argumentima kršćanske apologetike, koji se temelje na snažnijem razumijevanju odnosa između vjere i razuma.

Nadalje, jedan od najpoznatijih primjera Kantovih transcendentalnih argumenata je argument za postojanje sintetičkih apriornih sudova. Sintetički apriorni sudovi su tvrdnje koje su i nužne i univerzalne, ali se ne mogu dokazati pukom analizom pojmova. Na primjer, tvrdnja da su "sva tijela proširena u prostoru" smatra se sintetičkim

apriornim sudom. U svojoj *Kritici čistog uma*, Kant tvrdi da su ove vrste sudova moguće samo zato što su utemeljene u nužnom okviru našeg uma i njegovih koncepata, koje on naziva "transcendentalnim okvirom".

Međutim, ovaj se argument suočio s nekoliko protuarargumenata. Jedna od kritika je da Kantova razlika između analitičkih i sintetičkih sudova nije tako jasna kako je on predstavlja. Prema ovoj kritici, mnogi sudovi koje Kant a priori smatra sintetičkim zapravo su samo složeni analitički sudovi. Na primjer, neki filozofi tvrde da se tvrdnja "sva tijela prostiru u prostoru" može svesti na tautologiju i stoga nije nužna istina.

Još jedna kritika Kantova argumenta je da postavlja pitanje pretpostavljajući nužni okvir uma i njegovih koncepata, što je upravo ono što argument pokušava dokazati. Drugim riječima, argument pretpostavlja upravo ono što želi utvrditi. To dovodi do kružnog argumenta, u kojem je zaključak već sadržan u premisama.

Konačno, neki filozofi tvrde da se postojanje sintetičkih apriornih prosudbi može objasniti empirijskim čimbenicima, kao što su kulturni i povijesni utjecaji, a ne nužnim okvirom uma i njegovih koncepata. Ovo gledište poznato je kao "konstruktivističko" gledište znanja i osporava ideju da postoje nužni uvjeti za mogućnost iskustva.

Kantovi transcendentalni argumenti su filozofski argumenti koji nastoje otkriti uvjete koji su nužni da bi određena iskustva bila moguća. Ovi se argumenti temelje na ideji da postoje određeni uvjeti koji moraju biti ispunjeni da bismo imali određena iskustva, kao što je doživljavanje svijeta oko nas ili doživljavanje predmeta kao da imaju određena svojstva. Na taj način, transcendentalni argumenti imaju za cilj razotkriti temeljnu strukturu naših iskustava.

Kantovi transcendentalni argumenti u raznim disciplinama

Matematika

U nekoliko disciplina se daju razmotriti neki aspekti njih kroz Kantove argumente; u matematici se Kantovi transcendentalni argumenti mogu primijeniti na koncept brojeva. Na primjer, možemo tvrditi da je iskustvo brojeva moguće samo zato što imamo određeni koncept količine i da je taj koncept neophodan da bismo mogli iskusiti brojeve. Na taj je način iskustvo brojeva ovisno o pojmu

kvantitete, koji je transcendentalni uvjet za to iskustvo.

Fizika

U fizici se Kantovi transcendentalni argumenti mogu primijeniti na iskustvo prostora i vremena. Na primjer, možemo tvrditi da je iskustvo prostora i vremena moguće samo zato što imamo određeni koncept prostora i vremena i da je taj koncept neophodan da bismo mogli iskusiti prostor i vrijeme. Na taj je način iskustvo prostora i vremena ovisno o pojmu prostora i vremena, koji je transcendentalni uvjet za to iskustvo.

Sociologija

U sociologiji se Kantovi transcendentalni argumenti mogu primijeniti na iskustvo društvenih odnosa. Na primjer, možemo tvrditi da je iskustvo društvenih odnosa moguće samo zato što imamo određeni koncept društvenih odnosa i da je taj koncept neophodan da bismo mogli iskusiti društvene odnose. Na taj je način iskustvo društvenih odnosa ovisno o konceptu društvenih odnosa koji je transcendentalni uvjet za to iskustvo.

Kemija

U kemiji se Kantovi transcendentalni argumenti mogu primijeniti na iskustvo kemijskih svojstava. Na primjer, možemo tvrditi da je iskustvo kemijskih svojstava moguće samo zato što imamo određeni koncept kemijskih svojstava i da je taj koncept neophodan da bismo mogli iskusiti kemijska svojstva. Na taj način, iskustvo kemijskih svojstava ovisi o konceptu kemijskih svojstava, što je transcendentalni uvjet za to iskustvo.

Psihologija

Jedan od Kantovih ključnih argumenata je da su naša iskustva nužno strukturirana kategorijama razumijevanja. To znači da je naše razumijevanje psiholoških fenomena oblikovano konceptualnim okvirima koje koristimo za njihovo tumačenje. Na primjer, pojmovi uzroka i posljedice igraju važnu ulogu u našem razumijevanju psiholoških procesa, poput razvoja osobnosti ili učinaka traume. Kantov argument o nužnom jedinstvu apercepcije također nam može pomoći da razumijemo načine na koje su naša iskustva psihologije nužno međusobno povezana. Kako bismo imali znanje o bilo kojem psihološkom fenomenu, moramo biti u stanju sintetizirati različite aspekte našeg iskustva u koherentnu cjelinu. To znači da naše razumi-

jevanje psiholoških procesa mora uzeti u obzir složene međuodnose između različitih psiholoških čimbenika.

Medicina - psihijatrija

U psihijatriji, Kantovi transcendentalni argumenti mogu se primijeniti na koncept ludila ili mentalne bolesti. Na primjer, moglo bi se tvrditi da moraju postojati određeni potrebni uvjeti da bi osoba imala zdrav i koherentan osjećaj sebe. Ako ti uvjeti nedostaju ili su poremećeni, tada se može reći da osoba doživljava neki oblik mentalne bolesti ili ludila. Međutim, važno je napomenuti da je etiketiranje nekoga kao "ludog" ili da ima mentalnu bolest složeno i kontroverzno pitanje. U kontekstu svijesti, Kantov bi argument sugerirao da sama struktura svijesti mora imati određena svojstva kako bismo mogli imati iskustva. To uključuje pojmove kao što su prostor, vrijeme, uzročnost i jedinstvo sebe, za koje on tvrdi da nisu izvedeni iz iskustva, već su nužni preduvjeti za iskustvo.

Iako ovi primjeri pokazuju kako se Kantovi transcendentalni argumenti mogu primijeniti na različita područja, postoje i protuargumenti za te argumente.

Jedan uobičajeni protuargument je da su ti argumenti previše apstraktni i da ne nude praktično objašnjenje kako su naša iskustva moguća. Dodatno, neki kritičari tvrde da je ideja o transcendentalnim uvjetima previše subjektivna i da ne postoji način da se sa sigurnošću zna koji su to uvjeti. Sve u svemu, Kantovi transcendentalni argumenti i dalje su predmet rasprava i rasprava u filozofskoj zajednici i srodnim disciplinama.

Zaključno, Kantovi transcendentalni argumenti i dalje su važan i utjecajan aspekt njegova filozofskog sustava, ali su također bili predmet mnogih kritika i rasprava tijekom godina. Dok se neke od kritika temelje na problemima s opsegom i primjenjivošću kategorija, druge se usredotočuju na odnos između pojmova i iskustava, te ulogu samoreferencije i pretpostavke u transcendentalnim argumentima. Unatoč ovim kritikama, Kantovi transcendentalni argumenti ostaju važan doprinos povijesti filozofije i nastavljaju se proučavati i raspravljati o njima sve do danas.

POPIS LITERATURE

- Brandom, Robert B. 1994. *Making It Explicit: Reasoning, Representing, and Discursive Commitment*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Brison, Susan J. 2002. *Aftermath: Violence and the Remaking of a Self*. Princeton University Press: 2002.
- Collett, Don. 2009. "Van Til and Transcendental Argument Revisited." In *Speaking the Truth in Love: The Theology of John M. Frame*, edited by John J. Hughes, 460–88. Phillipsburg, NJ: P&R Publishing.
- Kant, Immanuel. 1958. *Critique of Pure Reason*, abridged, ed., tr., int. by Norman Kemp Smith (N. Y.: 1958)
- Fraassen, Bas C. van. 1968. "Presupposition, Implication, and Self-Reference." *The Journal of Philosophy* 65, no. 5 (1968): 136–52. <https://doi.org/10.2307/2024557>.
- Frame, John. 1995. *Cornelius Van Til Phillipsburg*, N. J.: 1995.
- Rosenberg, Jay. 1988. *Empire of the Mind: A Philosophical Inquiry into American Hegemony*.
- Strawson, Peter. 1952. *An Introduction to Logical Theory* (London: 1952) 174-179.
- Van Til, Cornelius. 1963. *The Defense of the Faith*. Philadelphia: Presbyterian and Reformed Publishing Company, 1963.